

Fin - 10 / 78

R/88

I

Cizinec vstoupil do domu za večerních červánků jarního dne.

Šel již dlouho, když se konečně obrátil z vesnice na postranní cestu. Jasným dnem cesta roztála, za soumraku však mrazem půda ztuhla, že kroky praskaly po cestě vedoucí stínem temných smrků nebo podél skal, světlem rudě se lesknoucích.

Cizinec vstoupil na most schýlený stářím, který vedl přes úzkou říčku. Do modra hrající hladina ledu vinula se krajinou a po jejích obou stranách se rozkládala pole, rozdělená ostnatým drátem na pravidelné úseky. Pole se ponenáhlu zdvíhala k východu i k západu, země se odkryla, loňské pole temně zářilo, sem tam bylo vidět zešedlý, rozměklý pruh sněhu. V lesích sníh zůstával, jen na otevřených místech rezavělo se smutné vřesoví. Zapadající slunce vrhalo za cizincem blesky od západních oken vsi a jako pavoučí sítě kývaly se ve vzduchu radiové anteny nad tichými dvory.

Ulička šla do vrchu. Byla to cesta hrbolatá, plná louží, do níž kola vozů vřezala hluboké koleje. Místy svítila do očí vedle vlašné zeleně stromů a smutné hnědi polí veselá žluť písku, byla to hromada, rozsypaná tam v zimě, když bylo náledí. Ale takových skvrn bylo málo. Cizinec jich napočítal asi deset. Některou hromadu převrhli do příkopu, jakoby při nehodě nebo ve vzteku, a potůček hovořící jarem se jí už v prvních slunečných dnech proklubal a prodral se lehkým pískem.

Cizinec ušel již dlouhou cestu toho dne. Cítil ji ve svých údech, cítil ji také ve své mysli, ztuhlé a utichlé, jak už muž, který cítí svou sílu, cítí i svou únavu. Vedle pláně s poli, která vybíhala nad říčku, zdvíhala se před ním šedá sušárna před šedými skalami. Pak se obracela cesta vzhůru ze stínu do hasnoucího světla červánků a cizinec se zastavil — jen na okamžik, na váhající chvíli — ohlédl se, pohlédl před sebe a dal se zase na cestu přímo k domu.

Myslí mu proběhl úlek a údiv. Ves mu utekla pod nohama daleko dozadu. Odtud bylo nebe větší, větší než ve vsi. Stále rozeznával ve vsi každý dům, každé okno, ale domy a okna byly malé a úzké, velmi úzká byla také stužka ledu mezi temnými poli pod širokou oblohou. Když šel dále po maličké chvíli zaváhání, otevřel se před ním nový svět. Mezi skalami a lesem leželo jezírko, v němž voda, vystouplá nad zšedlý led, odrážela uhasínající světlo. Před jezírkem ustupovala malá pole, ta dělily ostrůvky lesa a mezi jezírkem a kopcem se sušárnou byl na význačném místě dům s ostatními stavbami.

To všechno obsáhl cizinec jediným pohledem. Teď jda kupředu hleděl jen na domek. Byl to starý dům a čas ztmavil červeň jeho stěn. Okna se šedě ztrácela v počínající tmě a úzký pruh kouře se zdvíhal z rozbitého komínu do modravého vzduchu. Cizinec viděl šedou špižírnu, šedý chlév, jehož spodek byl vyzděn rudými cihlami, a dále pak v zákrutu potoka, tekoucího z jezírka, černající se lázeň. Hleděl na dům a při tom pojednou se rozžehlo v domě světlo. Zároveň zhasínaly červánky za lesem, temnota kolem modrala, nebe ztmavělo a cizinec šel k chladnému světlu, proudícímu z okna jizby, podle telegrafních drátů a sloupů, ještě jasně se lesknoucích, které přetínaly pole. Šel k chladnému světlu, proudícímu z okna jizby, a stín člověka zakryl na chvíli světlo okna — uzřeli jej. Tu se cizinci zdálo, že kdysi prožil stejnou chvíli ve stejné cizí zemi, zatím co večer tmavěl a on šel k chladnému světlu.

Při tom padla na něho velká únava, nohy se staly těžkými, ranec tížil na zádech a on cítil, že vše je jedno: on sám, tam ten cizí dům, lidský stín v chladném světle okna, vše, vše. Byl tu jen spánek a únava, jako už mnohého večera před tím, a to, co bylo dřív spánkem a únavou, to bylo minulé a přešlé, to od něho vzdalovala nepřestupná hranice, a proto nyní šel cizí cestou k cizímu domu a ani myšlenkou se nevrátil k tomu, co bylo minulé. Tak to bylo dobře.

Cizinec došel. Vešel do otevřených vrat, vystoupil po ztrouchnivělých schodech, podlaha v předsíni mu zapraskala pod nohama, zašmátral po dve-

řích jizby, zaklepal, otevřel a zastavil se u dveří u velkých bílých kamen.

„Dobrý večer,“ řekl tichým hlasem, jako by se bál, že ruší, a zůstal stát u dveří. Pak pomalu sňal klobouk s hlavy, otřel čelo a zůstal stát s kloboukem v ruce. Jizba byla osvětlena a světlo mu oslepovalo oči, zvyklé na šero večera.

Se stropu visela nezakrytá elektrická lampa. Její bezradostné, mrtvé světlo osvětlovalo jizbu. Ve světlici byli tři lidé. Vzadu za dlouhým stolem četl noviny mladší muž, opřený lokty o stůl. Pohlédl na cizince, ale zase hned odvrátil svůj neenergický pohled do novin. Na nepřikrytém stole byly zbytky jídla, kastrol, mísa na chleba, tři misky.

Po straně na lavici, u okna seděl starý muž, spravuje oka sítě. Zarazil se v práci, držel v ruce síť a hleděl na cizince nelesklýma očima starého člověka. Jeho tváře byly staré a hubené. Pohlížel na cizince nepohnutě, neodpovídaje na pozdrav, necítě zvědavost, jen trochu se divě svému tušení.

Třetí byla žena, stojící mezi kamny a velkým džbánem vody. Měla na sobě plátěnou sukni a potřísněnou zástěru, rukávy měla vyhrnuté, takže bylo vidět silné, bílé paže. Cizinec hleděl na její ruce. Měly krásný tvar. Prsty byly dlouhé a úzké, ale při tom zarudlé a upracované, a dlaně byly tvrdé. Pak pohleděl do tváře ženiny. Nepěstěné vlasy byly nedbale sčesány z čela, takže obličej byl v neživém světle lampy podivně prázdný, nelítostně prázdný a nahý. Byl to přísný, uzavřený obličej a chladně modré oči hleděly přísně na cizince, neprozrazující nejmenšího údivu. Cizinec cítil, jak jej

ty oči prohlížejí a váží. Ty oči jej poznaly už před prvním slovem a on přemýšlel mezi spánkem a únavou, že žena, jejíž tvář je tak nemilosrdně nahá a oči tak nemilosrdné a beze vší iluze, je žena zvláštní, příliš tvrdá na to, aby byla ženou.

Potom žena pokynula hlavou a odpověděla na jeho pozdrav: Dobrý večer.

Cizinec pomalu sňal ranec se zad, usedl na lavici u kamen a položil ranec a klobouk mezi nohy. Usedl na lavici, kde sedají děti a žebráci, a neřikal nic. Takový byl zvyk v té krajině. Jenom blázni a nevychované děti začaly rovnou se svou věcí. On o tom nevěděl, přišel z daleka, ale rychle se tomu naučil. A ten zvyk mu vešel do krve, zdálo se mu, že je to dobrý zvyk. Neměl naspěch.

Starý muž obracel v ruce síť a začal zase svazovati roztržená oka. Žena šla ke stolu, sbírala nádoby a utírala stůl. Byla to vysoká, dobře stavěná žena. Na nohou nízké střevíce do chléva, na jejichž špičkách a podpatcích přišchl kravský hnůj. Muž u stolu dělal, jako by dále četl noviny, ale jeho měkký zrak dále sledoval muže, sedícího u kamen. A zase cizinec měl nejasný pocit, že kdysi již dávno prožil stejnou chvíli — tichou chvíli večera ve staré jizbě, v neživém světle lampy. Znal ty rozměklé tváře, znal ty zamodralé kruhy pod vyhýbavýma očima, hloupě pootevřená ústa s nespokojenými rty a špatnými zuby, ruce, které nepevně držely noviny. Viděl již takové muže. A hleděl přímo, pevně do těch vyhýbavých očí, jejichž pohled příliš měkce klouzal kolem něho.

„Odkud jste, cizince?“ ptal se starý muž, drže

žilnatýma, třesoucíma se rukama sít. Bylo zvykem se tak ptát, když již uplynul nějaký čas od cizincova příchodu. Také žena se zastavila u stolu a hleděla na cizince. Dům byl stranou vesnice, přicházelo tam málo cizinců bez důvodu. Ovšem, žena hádala, že ví, co sem cizince přivádí. Čekala, zda někdo přijde. Teď všichni tři ve světnici hleděli na cizince. On také promluvil za chvíli, váhaje a neodpovídaje na otázku:

„Přišel jsem se zeptat na to místo čeledína.“

Muž u stolu pohlédl na ženu a uhodil novinami o stůl. Jeho tvář se proměnila, oči se staly zlými, ústa se ošklivě zkřivila. Hněvivě řekl:

„Tady nepotřebujeme žádného čeledína. Jak vás to napadlo?“

Cizinec se neulekl, hleděl jen udiveně, trochu přezíravě na muže, který přišel z míry, obrátil pak zraky k ženě a řekl, mluvě k ní:

„Viděl jsem oznámení v novinách a proto se jdu ptát.“

Žena přikývla, tvrdý modrý pohled jejích očí se nezměnil, řekla jen přátelsky: „Pojďte dále, cizince.“

Když to řekla, pohlédla na muže sedícího za stolem, jen na něho pohlédla a mužovy tváře se scvrkly, ramena zapadla, ústa ještě více zvadla v chabou nespokojenost a jen v očích zasvitla zuřivá bezmocnost, aby opět zhasla ve vyhýbavé bezvýraznosti.

Cizinec nechal klobouk a ranec na zemi, přešel světnici a usedl u starého muže na široké lavičce.

„Jste zdejší?“ ptala se žena a hleděla na něho.

Muž potřásl hlavou.

„Přicházíte z daleka?“ ptala se žena, nevyptávajíc se po žensku, ale věcně vyšetřujíc.

Cizinec chvíli váhal.

„Z východního Finska,“ řekl pak se známkou odporu v hlase. Žena hleděla na něho stále tázavě studenýma, tichýma očima a muž přidal k své odpovědi jméno velkého průmyslového kraje.

„Večeřel jste už?“ ptala se žena od kamen, stavějíc špinavé nádoby na polici a lijíc na ně horkou vodu.

„Nemám hlad,“ lhal cizinec, nehledě na ni.

Muž, sedící za stolem, zapálil si teď cigaretu, odhodil nedbale sirku na podlahu, vstal a šel k cizinci. Hleděl na něho shora, vypustil z úst kouř, zaklepal významně prstem na stůl a řekl:

„Tedy z daleka, z daleka. A co se s vámi dalo až dosud?“

Cizinec se neulekl, nehledě na tazatele, díval se jen bez odpovědi před sebe. To dráždilo.

„Kdo hledá práci, má aspoň odpovědět, když se ho ptají. A co vysvědčení, máte nějaká vysvědčení? Do tohoto domu nepřijmeme žádného tuláka.“

Cizinec cítil díry ve svých podešvích, rozedraný kabát, potrhané rukávy košile, za což musil v městě zaměnit svůj poslední, jediný oblek. Věděl také, když přišel do teplé světnice z chladného vzduchu, že z jeho šatu vychází pach potu a nepraného šatstva. To všechno mu prozradil hrubý, přezíravý pohled tazatelův. Na tváři cizincově pomalu vystala temná červeň a pohled se odvrátil k podlaze.

„Mám pár vysvědčení,“ řekl velmi tiše. Nepo-

zdvihuje zraku hledal v kapse, vytáhl čistou koženou tašku a z ní vyňal dva přeleželé, na rozích odřené papíry. Muž s tlustými rty mu je vytrhl z ruky, šel s nimi pod lampu a začal je slabikovat. Nejdřív otevřel papír, na němž bylo písmo psané strojem a razítko. Pak jiný papír popsany rukou.

„Tak, zahradnickým pomocníkem,“ řekl pak posměšně. „A dělníkem v továrně. A papír tak odřený, že jméno se ani nepozná, či to jste jméno vyškral, hé? To jsou příliš stará vysvědčení. I to mladší je datováno před osmi lety. Kde jste byl naposled? To je to nejdůležitější. Stará vysvědčení, a taková špína!“

Muž vrátil vysvědčení s opovržením. Tváře mu začaly rudnout a oči blýskat. Rozehříval se. Slova mu létala z úst, že se až chvílemi zajíkal. Všechna chabost z něho zmizela. Rysy se narovnaly, čelo se zpevnilo, byl tu hospodář na větším majetku, jistý ve svých rozhodnutích, znající svou důstojnost. Všeljaké tuláky — —

Starý muž náhle položil síť na podlahu a vstal. Žena přišla od kamen utírajíc si ruce do zástěry — a postavila se vedle muže. Muž stál uprostřed světnice v jasném světle lampy. Jeho čelo rudlo, žíly nabíhaly, slina létala z úst. Dupal a zdvihal ruce, klel:

„Je v tom čert, je v tom peklo! Všeljací tuláci se mi vodí do domu za mými zády. Což nejsem já hospodářem v domě, copak nedovedu, copak vůbec neumím —“

„Tiše, Alfrede,“ řekla žena jasným, hlubokým

hlasem, který ostře pronikl klením a záplavou slov.

Slova náhle uvázla muži v krku, tupě se rozhlížel, otočil se několikrát na podlaze, hleděl na dříví u kamen. Stařec udělal několik kroků od okna, shrbená záda se narovnala, dlouhé šedivé kníry se hrozivě zdvihly. Muž kopl do dříví, tučné tváře a a čelist se mu třásla. Hleděl na ženu a cizinec četl z tohoto pohledu tak bezednou a trpkou nenávist k ženě, že se musel odvrátit.

Náhle muž odešel do komory s tváří stále napjatou a zabouchl za sebou dveře. Práskly i druhé dveře a za chvíli bylo slyšet z komory praskání postele, jak se na ni vrhl celou vahou muž v šatech, se špinavými střevíci na nohou. Pak už nebylo slyšet nic. Bylo tu jen mrtvé světlo nezakryté lampy a chladný, modrý pohled ženy uprostřed světnice.

Cizinec se nepohnul na lavici, jen odvrátil hlavu stranou. Žena na něho hleděla zkoumavě a vrátila se pak ke kamnům, aby myla nádobí. Starcovy šedé kníry zase sklesly. Vyhublý, se shrbenými zády usedl na své staré místo u okna a hleděl ven, stíně si rukou. Síť zůstala na zemi u jeho nohou.

Venku nebe temnělo, ukázaly se hvězdy, skalnatý hřbet se ostře rýsoval na nebi za jezerem a za truchlivými poli. Žena beze slova myla nádobí, utírala je do hrubé utěrky, utřela pak stůl a uložila nádoby. Když to bylo hotovo, zastavila se na chvíli s rukou podepřenou, aby se zahleděla na večerní nebe a vesnici, kterou tam dole označovalo několik světlých bodů. Pak, stále beze slova, svlékla zástěru, šla ke stolu, usedla a zkrřížila na

stole ruce. Teď nehleděla na cizince, když pravila:

„Potřebujeme pomocníka, zvyklého na všechny práce v hospodářství, který by si uměl počínat i samostatně. Lidé však tu nejsou, jen my tři. Starý hospodář udělá, kolik dovede. Můj muž —“

Žena se na chvíli zarazila; jako by to slovo jí bylo nesympatické. Hleděla na své ruce, také cizinec hleděl na ty krásné, silné prsty, na nichž však nebylo prstenu. Žena pokračovala zase klidně, tak jako by si byla dala při práci u kamen myšlenky co nejlépe dohromady:

„Můj muž — také pracuje, ne pravidelně, ale tehdy, když — může. On — ano — byl nemocen. My vlastně ani jeden nejsme sedláci. Potřebujeme důvěryhodného muže, ale —“

Žena se opět zarazila. Po prvé bylo na ní něco zmateného. Zdálo se, že tvrdá, přísná pýcha jí tato slova velmi ztěžovala. Přece však řekla:

„Sotva však si budeme moci držeti pomocníka déle než do podzimu.“

Cizinec na lavici kývl. Žena zase bojovala sama se sebou:

„A ještě — jestli je vám mzda to nejdůležitější, bojím se —“

Cizinec si pospíšil říci:

„O to mi nijak nejde — o mzdu. Do podzimu vydržím s tou mzdou, jakou mi hospodyně dá. Pak už uvidíme —“

Stařec povstal od okna šouravými kroky, přál dobrou noc a šel ven. Dveře zavržaly při otvírání a zavírání. Žena hleděla na cizince, zdálo se, že

uzavřený pohled se začínal otvírat, ztuhlý obličej nabýval měkčího výrazu.

„Starý hospodář bydlí v komoře. Má výměnek až do smrti. Dobře mi pomáhá.“

Cizinec zdvihl oči a pohleděl do očí ženiných. Hned se ztratila všechna měkkost výrazu s její tváře, zase se uzavřela a oči svítily tvrdě a opatrně. Suše teď řekla:

„Na vysvědčení se vám nebudu dívat, copak znamenají vysvědčení. Už jsme tu řekli, co se z nich dá uhodnout. Neptám se, kde jste byl naposled v práci a proč jste odtamtud šel. To závisí na vás — Mně stačí, že nejste odtud. A svobodný jste, jak to bylo řečeno v inserátu?“

Muž váhal s odpovědí zcela krátko. „Jsem,“ řekl potom.

„Nevím a netoužím vědět, proč vlastně chcete toto místo,“ pokračovala žena. „Ale lidé z vesnice sem přijdou málokdy a zrovna tak odtud se přijde málokdy do vesnice, abyste to věděl hned. Tam vzadu budete ležet, dokud se noci neoteplí. Pak se můžete odstěhovat do kůlny. Jídlo zvláště připravovat nedovedu a teď na jaře není právě v domě mnoho k jídlu, abyste i to věděl. Když se s tím smíříte, zůstaňte.“

Cizinec mlčky vstal s lavice, šel ke dveřím, pověsil klobouk na hřebík a vzal svůj ranec k posteli. Pak se vrátil ke stolu, zastavil se a hleděl na ženu.

„Divíte-li se, hospodyně, proč беру tohle místo,“ řekl pak ostře, „chci říci jen jedno: nesmíte si myslit, že utíkám před zákonem.“

Zarazil se a váhal, jako by chtěl ještě něco dodat. Žena zdvihla ruce.

„Neptám se vás po vašich věcech. Stačí mi moje. Děte si lehnout, jste-li unaven. Zítřka vám ukáži, co vám mohu ukázat.“

V posledních slovech byl tvrdý a trpký tón. Žena vstala, změřila váhavě muže pohledem a pak šla do komory.

Cizinec usedl na postel, než se žena vrátila. Zloupal mokré střevíce a položil na ně rozedrané a zapíněné punčochy. Se skloněnou hlavou hleděl na své nohy, byly rudé a pokryté puchýři od dlouhé chůze. Zdálo se, jako by to pozoroval teprv teď.

Žena vzala střevíce a punčochy ke kamnům sušit. Pak položila vedle muže čisté prádlo.

„Zkuste, zda vám padnou,“ řekla spíše hrubě než přátelsky. „Ráno si můžete vzít v předstíni gumové střevíce. Tyhle jsou skoro k nepotřebě. A co máte z prádla k vyprání, dejte je tady ke kamnům.“

Muž neohrabaně vstal. Když byl bos, sahala jeho hlava jen málo nad ženinu hlavu. Jejich oči se setkaly, ženiny chladně modré oči, mužovy šedě zelené, uzavřené a opravdové. Muž natáhl pravici.

„Je zvykem, že se služební smlouva dotvrzuje rukou dáním,“ řekl trochu bezradně. „Mé jméno je Áltonen.“

Žena na něho hleděla nedůvěřivě, jako by se něčeho bála. Mužova ruka klesla, zrozpačitěl a hleděl na své nohy, pokryté puchýři. Pokorně si pospíšil říci:

„Neznám zdejší zvyky. Snad se to nehodí, aby si hospodyně podávala ruku s čeledínem.“

„Nejde o zvyk,“ řekla žena pomalu a podala ruku. Cizí ruce se stiskly a zase se hned rozloučily. Ale v tvrdé, práci zvyklé ruce mužově zůstal pocit neznámého doteku ženské ruky. Byla to pevná, silná a krásná ruka, a když se žena obrátila, muž zdvihl svou ruku a udiveně na ni hleděl. Byl zvyklý na jiné stisky rukou.

„Vítám vás do domu, Áltonene,“ řekla žena. „A teď si jděte odpočinout, jste už tak unaven. Dobrou noc.“

„Dobrou noc,“ opakoval muž a jeho pohled sledoval její rovná, pevná záda, když žena odcházela do komory. Pak dům ztichl.

Muž pomalu stáhl přes hlavu rozedranou košili a rozhlédl se po světnici. Pak pomalu přešel a otočil vypínačem. Lampa zhasla. Po delší chvíli oči zvykaly na temno jarní noci a předměty ve světnici vystupovaly jako černé přízraky. Muž se vrátil na postel. Se tmou se milostivě vrátila také velká únava jeho tělu. Aniž se dále svlékal, přetáhl přes sebe odřenou příkrývku z ovčí kůže, dal si ranec pod hlavu a natáhl se. Tento dům byl teď jeho domovem. Červ ťukal ve dřevě zrovna u jeho ucha. Červ ťuká smrt, myslil si usínaje do hlubokého, bezedného spánku, v němž nebylo snů ani vzpomínek na to, co minulo.

II

Cizinec ještě spal, když žena za ranního šera sešla z komory do světnice a nerozsvítivši začala připravovat dříví a hrnek na kamna. Pohlédla k posteli a bylo jí trochu nepříjemné, že cizinec nedbal, aby se svlékl. Byla ovšem zvyklá na nečistotu a špínu, i ona někdy uléhala, potřísněna na nohou kravským hnojem, ale to se stalo, jen když byla nejvíc udřena, nebo v nejtemnějších dnech zimy, kdy trpkost jako řeřavé uhlí pálila její mysl.

Už dávno se nestarala o své tělo a dávala mu jen to nejnnutnější. Někdy i úmyslně dělala své tělo nežádoucím, volíc si tak ze dvou zel to menší. Vždyť ze dne na den, z týdne na týden, z roku na rok se nasytí člověk zákazů, modliteb a obětí, které vůbec nijak nepomáhají, a začíná pak hledati prostředky, které pomáhají více než slova.

Pohybuje se tiše ve světnici, neboť rána jsou její, a ona žehná každé chvíli, kdy může být sama. Její muž spí ráno dlouho a ona nechává muže spáti tak

dlouho, jak chce. Často v zimě zůstane muž v posteli po celé dny, ale ani to není dobře. Často tajně vstane a běhá v prádle po světnici, když ví, že starý hospodář šel někam do chléva.

Venku se příroda již rozsvítila plným světlem. Zároveň však zmizely s polí milostivé stíny a nahé ráno, probouzející se do jara, a větve pokryté ledem se bez milosti ukazovaly. Země, smutná hlína, vyssávaná poli po desítiletí, poskytovala bezútěšný pohled v době tání. Ale — žena se zastaví před oknem u kamen a hledí na cestu. Větve bříz růžově svítí v záři vycházejícího slunce. Z vesnice vychází několik pruhů kouře a točí se podle větru. A led na řece se modře leskne.

Oheň se vzňal, plameny tiše praskaly. Žena se obrátila, aby se podívala na muže, spícího v rohu. Velká, ztvrdlá ruka visela bezvládně přes okraj postele, jeho vlas byl zcuchán, obličej ve snu bezvýrazný. Byl to unavený obličej, u očí plno vrásek, kolem úst unavené záhyby. Žena vzala dojačku a šla do chléva.

Cedíc ve dveřích chléva první mléko z dojačky do hrnce, viděla, že cizinec přišel na dvůr a myje se u studny po pás nahý, ač je ještě štíplavý mráz. Cizinec se myje u studny v červenavém světle ranního slunce a jeho nahé tělo je pevné a svalnaté, rovné v zádech a štíhlé v pasu. Byl velmi hubený a na jeho těle nebylo ani stopy po přebytečném tuku. Žena na něho hleděla jako na cizí předmět, až konečně k vlastnímu údivu ucítila v mysli něco jako soucit. Je to jistě zlé býtí sám, chudý a ještě poslouchat jiné. Ale to není ještě to nejhorší, usmí-

vala se žena trpce pro sebe. Být sám, chudý a poslouchat každého, kdo zpozoruje u vás sen o nedosažitelné svobodě.

Muž se již učesal, oholil a vyměnil si prádlo za čisté, když se hospodyně vrátila do světnice. Žena to pozorovala jako mimochodem, přejíc mu dobrého jitra. Mužovy tváře byly zamodralé chladem, ale byly stále stejně bezvýrazné, jako by s nich sen mnoho smazal. Smazal s nich únavu, bezradnost a počáteční údiv nad cizím prostředím. Byl teď pracovník, připravený začít svou denní práci.

Pálil jej snad ještě chlad studené vody při východu slunce za časného jara, ale zdálo se mu, že ledový dotek vody mu vypálil z těla špínu mnoha let, nenávisť a odpor k sobě samému. Teď očekával již jen práci, neboť byl na světě proto, aby pracoval rukama, pracoval obratnými, silnými rukama, a není nic lepšího než práce pro toho, kdo chce mnoho let svého života vymazat, tak jako by vůbec nikdy nebyla.

Proto také v prvním pracovním dnu a ještě v mnoha dalších dnech uzavřel se do práce a do svého ztrnulého zapomnění, nemyslí na nic jiného, neviděl nic jiného. Jako člověk těžce nemocný, který již nepozoruje, co se kolem něho děje, a jestliže pozoruje, nedbá. Hodil se tedy do tohoto domu, neboť se na nic neptal, nic nevyzvídal, na nikoho nehleděl zkoumavě. Jeho přítomnost byla sladkým lékem unavené mysli, byl přítomen a vlastně nebyl, jemu se mohlo důvěřovat a při tom za to nic nechtěl. Aniž o tom věděl, byl neviditelnou pomocí

tam, kde každý zklamal. A proto bylo zlé, že přišel do tohoto domu.

Ranní slunko sílilo a sílilo tohoto prvního rána, kdy, jak věřil, začínal nový život. Světlo nebe a plachá červeň roztály v nesmírnou modř jarního nebe, ze země polí se zdvíhala lehká mlha, modrý led úzké řeky praskal. Áltonen pil ranní kávu u pevného stolu ve světnici, chroupal sušený chléb tvrdými zuby a cítil na chlebu chuť margarínu. Žena mu pak ukázala hospodářství, stáj, chlévy. Áltonen byl v minulých letech zvyklý na jiné poměry, snad na lepší a jeho zrak nebyl již vycvičen jako kdysi, aby odhadl a změřil všechny nedostatky. Ale zde i necvičené oko vidělo, že hospodářství je před naprostou zkázou. Rohy stavení se nakláněly a spravovaná šindelová střecha působila docela smutně na člověka, milujícího pořádek. A co viděl v kůlně z hospodářských strojů, ty byly zastaralé a ledábyle pohožené. Velký chlév se zdál prázdný, když tu byly jen čtyři krávy, hubená jalovice a jediné telátko.

„Letos jsme musili mít méně dobytka, protože byl špatný rok na seno,“ řekla žena ve chlévě a odvrátila zrak.

Áltonen na patře prohlížel seno, bylo spálené do hněda, nejdříve navlhle na poli, pak příliš vysušené. K tomu řezanka a oves.

„U vás se nedělala tlačená píce?“ ptal se Áltonen, ale jako kdyby se nebyl ptal nic. Do ženiny tváře vstoupilo trochu červeně a oči se naplnily vzdorem a pýchou.

„Já mám na starosti chlév, vepře a krávy,“ řekla

žena za chvíli. „Do toho se nemusíte míchat.“

Kůň ve stáji byl tučný a dobře živěný. Áltonen se podivil vida jej, byla to bílá kobyla. Bílá stářím, hádal hned. Hleděla na něho se svěšenou hlavou očima se zarudlými okraji a hněvivě staženými ušima.

„Tu měl na starosti starý hospodář,“ řekla žena. „On ji vychoval z hříběte. Mladá byla šedá a skvrnitá, také hříbata měla stejná.“

Áltonen poplácal široký bok kobyly. Tady ve stáji, ve čpavém pachu koňského hnoje cítil se více doma. Stáj je od dávných dob místo mužů. Pohlédl na ženu a ptal se:

„Je teď březí?“

Žena neodpovídala, jen potřásla hlavou.

„Silný kůň to aspoň je,“ řekl Áltonen, třebaže si to nemyslí. „Ale —“ trochu váhal, „ale v takovémhle hospodářství nestačí v létě jeden kůň.“

Žena šla k zašpiněnému oknu stáje a hleděla ven, vysvětlujíc:

„Tady bylo zvykem, že se na jaře kupoval nový kůň, když koně byli ve špatném stavu a laciní. V létě zase přiberou a na podzim se může dostat za koně pěkná cena, když začínají práce v lese.“

„Koně teď mají dobrou cenu,“ hádal Áltonen.

Žena stála dlouhou chvíli tiše, hledíc ven z okna. Pak se obrátila k Áltonenovi a tiskla oběma rukama za zády úzké prkno okna.

„A nemůžeme se tohoto jara obejít — bez druhého koně?“ ptala se.

Áltonen po prvé opravdu tušil, v jak zlých poměrech tato žena žije a jak za těžko jí bylo prosit

takto o radu. Chvíli uvažoval, zkoušel prsty spravovaný koňský postroj, visící na stěně, a řekl pak nehledě na ženu:

„Všechno jde, když se chce!“

A zároveň si to řekl sám k sobě, bylo to více než odpověď na otázku. Žena opakovala pomalu jeho slova:

„Všechno jde — když se chce —“

Stála zády k světlu, takže jí Áltonen neviděl do tváře. Viděl jen rovné, vysoké ženské tělo a tu podivnou přísnost, v níž, stejně jako v nahotě tváře, bylo něco nemilosrdného. Ta žena je zlá sama k sobě, pomyslí si nejasně, mohla by být dobrá?

Vrátili se beze slova na holý dvůr, který již vyhřívalo slunce, takže noha našlapovala na měknoucí zem. Z kůlny bylo slyšet údery sekyry, starý hospodář vstal a štípal dříví.

Žena vstoupila. Áltonen zůstal sám na dvoře a hleděl na smutná pole, zdvíhající se od břehu jezera. Ze struh se tlačily bezlisté větévky jívy k zarudlé hlíně. Břehy struh se již zelenaly trávnikem. Zdálo se mu, že vidí, jak za letního večera chladná mlha vystupuje mezi skalami a lesem a uléhá po nejnižší části polí.

Bylo by dobře navozit sem v zimě hlínu a písek, uvažoval v duchu. Také vápnem by se to mohlo zkusit.

Pak šel za chlév podívat se na hnůj. Byl při zadní stěně chléva, chráněný šindelovou střechou. Vedle něho byl špalek a na něm položena kosa, jistě práce starého hospodáře. Špičkou střevíce zkoumal spodek hnojiště. Bylo vyzděno cihlami. Přece však

viděl, jak hnojůvka odtéká z hnojiště černohnědými proudy dolů po svahu. Zase pohlédl na pole a dlouze si vzdychl. Těžko říci, kde se má začít.

Šel pomalu a došel ke kůlně. Bylo již teplo, vítr tiše hnal světlé mraky po nebi a se vzduchem se mísila sladká a ostrá vůně roztávající prsti a smůly. Starý hospodář sekal dříví, narovnal však shrbená záda a nechal sekyru odpočívat, když on přišel. Byl to vysoký, starý muž. Ještě teď, shrbený, byl o hlavu větší než Áltonen. Dlouhou chvíli stáli proti sobě beze slova. Pak Áltonen řekl:

„Myslím, kdybyste mi šel ukázat pole, abych věděl, jak se má začít sít.“

Stařec na něho hleděl s nepřístupným výrazem ve svém hubeném obličejí. Pak zarazil sekyru do špalku.

„Bylo by třeba dát ploty do pořádku. Jednoho dne se to musí udělat. Pojdme dnes na ty ploty.“

Za chvíli žena, vyhlížejíc z okna, viděla je oba, jak jdou po příkré cestě, vystupující ke skále, napřed starý hospodář ve spravovaném kabátě, za ním Áltonen s klubkem ostnatého drátu a nůžkami. Pak zmizeli v lese mezi šedo zeleným jehličím. Z komory bylo slyšet praskání postele a kroky. Ženin pohled zase ztvrdl. Ráno bylo pryč, začínal den.

Do večera Áltonen shlédl, co mohl shlédnout. Louky, nepěstěný les, kde byl vysekán každý pařež a kde jen tu a tam se ještě zdvíhal silnější kmen, mělce oraná pole, na nichž se slabě červenal klíček žita, a k svému velkému údivu zpozoroval, že také zorali les, kde ještě byly hromady zčerna-

lých pařezů. Bylo zoráno nové pole, ale stará ležela ladem. Nebylo to však k smíchu, bylo spíše něco temně dráždicího a hrozícího v pohledu na to.

Stejně mu bylo, když hleděl s hřebenu nejvyšší skály na zem před ním ležící. Temněčervený domek, z jehož komína se zdvíhal kouř, šedý chlév a jezero ztrácející se mezi skalami. Starý hospodář jej již varoval před jezerem, byl to bezedný, propadávající se močál, mech na jeho břehu se rozbíhal pod nohama. I dobytku bylo jezírko nebezpečné.

Musí potrásti hlavou, když to všechno vidí. Zdravý instinkt mu poroučí dáti se do práce, pomoci a spraviti, co se dá. Ale těžce cítil také to, že zde pomoci je nad síly jednoho muže. Toto hospodářství hynulo. Ale něco se přece musilo udělat; z hloubky jeho bytosti stoupala hluboká, podivná touha pomoci. Komu vlastně chtěl pomoci? Té osamělé ženě, která si nedbale česala vlasy z čela, takže její uzavřená tvář byla tak nahá? Té ženě, jejíž bytost zatvrdla do nelítostné přisnosti? Bezděčně s ní měl hlubokou a upřímnou soustrast. Tiše začal počítat, co musí rozhodně opatřit — bez čeho nemůže země dát ani tu nejmenší úrodu. Jak asi vypadá semeno? A co umělé hnojivo? Bez plánu bylo těžko počítat. Ve vsi šel kolem družstevního obchodu, tam si řekne o katalog cen. Jenom to nejdůležitější může přijít v úvahu, to chápal, a to si nejdříve musí ujasnit; pak teprve mohl o tom začít mluvit.

K večeri byly brambory, slaneček a slanina. Seděli kolem neprostřeného stolu všichni čtyři, a každý jedl svým způsobem. Muž, který bydlí v ko-

moře — hospodářem jej Áltonen nedokázal nazývat, proti tomu se všechno v něm bouřilo — jedl jen málo, přezíravě hleděl na jídlo, ale užíval vidličky a nože, jako to dělají páni. Jako by se tím chtěl odlišit od ostatních, třebaže jedí u téhož stolu. Nepronesl ani slova. Áltonen zastihl několikrát jeho tajně nenávistný, lstivý pohled.

Když si šel večer Áltonen lehnout, viděl, že lůžko bylo pro něho připraveno. Byla tu vlněná příkrývka, polštář a drsné, čisté prostěradlo. Hledaje něco v ranci viděl, že jej někdo prohledával. Neměl v ranci nic, co by chtěl zatajit, ale přece mu to bylo divné. Tato žena nevypadala na to, že by prohlížela věci svého čeledína. Dále již na to nemyslel a upadl do tichého, hlubokého spánku. Světnici už znal a na tvrdém slamníku se dobře leželo.

Ráno vezl dva hrnce s mlékem do mlékárny, která byla ve vesnici několik kilometrů vzdálené. Vedoucí v mlékárně hleděl na něj zkoumavě, také dva kočí hleděli na něho a pozdravili. Bylo vidět, že by se s ním rádi dali do hovoru, ale on se zdržoval všech řečí. Neměl zapotřebí se na nic ptát, odpovídal zkrátka a byl spokojen, když obracel pomalu klusající bílou kobylu na cestu domů.

Kobyla jej neměla ráda, to viděl. Šla s ušima hněvivě staženými a trhala plecemi. Byl to starý kůň, který bydlil po celý život ve stejném domě a byl dobře ošetřován. Neměla ráda cizince. Áltonen se své strany netoužil po přátelství koně, to vůbec ne. Její podivná bílá barva byla mu nějakým způsobem nepříjemná, jako ještě mnoho jiných věcí

v tomto domě, třebaže si to nedovedl dobře vysvětlit.

Dny ubíhaly. Klouzaly nepozorovaně kolem něho, protože práce bylo dost. V domě dlouho chyběl zdatný pracovník, to bylo vidět na všem. Kdykoli zvedl hlavu, ukázal se mu světlý oblouk nebe a měkký vítr vanul po polích. Ves byla daleko, města a továrny byly daleko a bezradostné skály a chudá země byly mu tím bližší, čím častěji jeho krok přešel dvůr a pole a jeho zrak přeběhl krajinu.

Jednoho večera vrací se z práce přišel do prázdné světnice. Žena byla ještě v chlévě u dojení, a když odložil u dveří špinavé stěvíce a pověsil kabát na hřebík, přišel muž z komory a začal s ním mluvit, jako by čekal na tuto příležitost.

„Poslyšte, Áltonene,“ řekl pokoušeje se napnouti svaly na tváři a dodati si důstojného výrazu. „Když jste byl dříve na práci v zahradnictví, hodíte se sem dobře. Já už jsem dávno potřeboval pomoc. Při práci na poli se nedá myslet na nic jiného, to chápete. Ale zahrada má být. A žádná malá, když se to už jednou začne — žádný babský záhoneček mrkve nebo cibule. Podívejte!“

Vzal Áltonena za rameno a ukázal jižním oknem k jezeru. Roztálá hladina jezera rudě svítila večerním světlem. V tu stranu bylo mezi travou několik ostružinových keřů a několik jabloní, zkroucených stářím. Áltonen je jednou viděl, ale nyní si jich nevšímal, myslil si teď jen, jak nepříjemný může být dotyk cizího člověka, ta chabá, neenergická ruka, která se dotýká jeho ramene. Cítil jen nepříjemnou měkkost masa tohoto muže, který byl menší než on

a z části už holohlavý. Tušil, že i duše tohoto muže je jako rozměklá houba. Ty roztřesené tváře mu byly odporné, stejně jako chabá ústa a žensky měkká brada. Kolísavý pohled očí vypadal jako ještěrka, která mu pobíhá po obličejí.

„Podívejte se přece, Áltonene, jižní svah a vysoká zem. Nejdříve zasadíme padesát jabloní, mezi nimi můžete třeba vyorávat brambory, já jsem o tom četl. A tam dále záhony, mnoho záhonů, okurek, rajských jablek. A pak jahodiště. Pak pruh červené řepy, pruh mrkve, pruh kapusty, pruh brukve, až ke břehu jezera. Udělal jsem už plán, všechno jsem nakreslil, pojdte se podívat.“

Otevřel dveře komory a Áltonen po prvé vstoupil do obydlí svých pánů. Jenom částečně naslouchaje mužovu hovoru rozhlížel se zkoumavě kolem sebe. V komoře byla úzká postel, skříň, stůl a židle, na podlaze koberec z hadrů, všechno čisté, všechno netknuté, tvrdé a nemilosrdné. To je tedy pokoj hospodyně. Ale za ní byla ještě jedna komora. Tam léhal muž a tam vedl Áltonena.

Byla to veliká, prostranná místnost a docela jiná, než by člověk očekával v tomto domě. Na stěně byly nové, bleděšedé tapety, z oken bylo krásně vidět na jezero a lesnaté skály za ním. Na velkém psacím stole byly vselijaké papíry a pravítka, také milimetrový papír na kreslení map. U stěny stála nízká knihovna plná knih, otevřené knihy byly také na stole a po židličích. Áltonen se podíval na ně mimochodem, byli to rádci v hospodářství, také švédské a německé. Pohlédl po straně na muže, který stál u psacího stolu a mluvil bez

přestání s rukou chabě v kapse u kalhot, druhou ukazuje na papíry na stole. Myslil si, zda se snad nemýlil v tom muži, snad jeho slovům je třeba dát více sluchu, než myslel.

Poslouchal teď trochu bedlivěji, ale pohledem i dále bloudil po pokoji. Viděl neustlanou postel, na které se spalo i celý den, takže polštáře byly zmuchlané a sležené. Popel z tabáku byl na prostěradle i na podlaze a otevřená kniha na knihovně byla pokryta vrstvou prachu. Áltonen viděl také na stěně nad postelí obrázky, vystřižené z časopisů: neoblečené ženy s krátkými vlasy v nejrůznějších pózách.

Pak jeho pohled přešel na radio na stolku, na němž byly narovnané knihy a papíry. Najednou se slyšel, že říká uprostřed mužovy řeči:

„Také máte radio.“

Muž přerušil řeč a zdálo se, že se snaží pochopit, co druhý řekl. „Radio, radio —“ opakoval několikrát jednotvárně a pak řekl: „Mám radio, mám. Dva tisíce jsem za ně platil před rokem. Ne, dva tisíce osm set jsem platil, ne, jistě to bylo přes tři tisíce. Ale nehraje. A já to nemohu spravovat.“

„Nemáte vnější antenu?“ ptal se Áltonen.

„Nemám, hraje to i bez toho, když to hraje. Bylo by třeba vylézt na střechnu. Čert aby ještě lezl na střechnu. Ale zahrada, podívejte se, tady jsem už zakreslil pro začátek čtyři záhony, začněte hned zítra kopat, já to vyměřím, v městě koupíme okna na skleníky —“

Zatím co mluvil, Áltonen hleděl na okno, sklonil se a viděl, že obě poloviny oken byly přibity sil-

nými hřeby. Bylo tam přibito množství hřebíků. K větrání se mohlo otevírati jen horní okno. Jinak se celé okno dalo otevřít, jen když se rozbilo sklo.

„Padesát jabloní nese padesát tisíc čistého zisku ročně,“ počítal muž kresle číslice na papír. „Všechna domácí jablka půjdou na trh a až produkce jablek dostane pevný základ, naloží se na cizí jablka takové clo, že se vyplatí žít z jablek. Tak je to umluveno. A okurky, jablíčka a jahody, tady ti hlupáci takovým věcem nerozumějí. Je to tupost, nedostatek iniciativy. Ať obviňují pak sami sebe, až ztratí půdu. Vsadím se, že za pět let ponese tahle zahrada zrovna tolik, kolik všechna pole dohromady. A ty peníze se dají zase na zahradu, ta se rozšíří, postaví se skleníky, v zimě se v něm bude topit, koupí se ojeté auto, na tom se bude jezdit přímo do města, dvakrát týdně na trh.“

Áltonen hledal v mysli slova. Když se muž odmlčel a s četnými kletbami počítal popletené řady čísel, Áltonen tiše řekl:

„Bylo by bývalo třeba aspoň na podzim vykopati zem a v zimě se měla přivést prst a bahno. Hnoje je velmi málo, i na pole sotva stačí.“

„K čertu na pole. To nic nevynáší,“ řekl muž nenávistně a tučné rty se začaly třást.

„Potom za druhé,“ pokračoval Áltonen tiše, „bylo třeba napřed vypočítat, jak daleko je nejbližší možnost odbytu a jaká je nabídka, za jakou cenu se zelenina dá na podzim prodat. Mrkev, kapusta a kedlubny jdou, to nic neříkám — ale jablíčka by byla pro prasata, a to ještě jestli, a jahody zrovna tak —“

Muž u stolu zmuchlal papír a začal polohlasně klíti. Opakoval jednotvárně několik kleteb do nekonečna. Áltonen ho nechal u stolu a zavřel dveře tiše za sebou. Na dveřích byl silný nový zámek, klíčový otvor byl s vnější strany, ale klíč teď nebyl ve dveřích. Áltonenův pohled se dotkl ještě jednou úzkého lože hospodyně. Pak se vrátil do světnice.

Žena vcházela právě s dojačkou, zarazila se, ulekla se a zůstala na něho hledět. Áltonenovi se zdálo, že cítí její úlek, a řekl spěšně a pokud možno lhostejně, nedávaje ani hlasem najevo své myšlenky nebo soud.

„Bude třeba okopati záhony v zahradě. A jak slyším, mají být objednána okna v městě.“

Chvilí váhal, má-li připojiti „pán poručil“ nebo „hospodář poručil“. Ale obě jména se mu zdála zcela nepřirozená. Proto mlčel.

Byli sami ve světnici, denní práce se končila a tak přišla chvíle říci něco, co mělo být řečeno hned s počátku, ale co říci bylo tak těžké, že to bylo necháno raději budoucnosti ve stálé naději, že nějak se to jednou vyjasní bez přímých slov.

Žena uložila dojačku, zkrřížila ruce v klíně a pohlédla zpřímá na Áltonena. Měla vlasy nedbale sčesané z čela, již opáleného jarem, na nohou měla hnojem potřísněné střevíce do chléva, pohled jejích modrých očí byl vážný, neústupný a opravdový.

„Ten tam —“ žena kývla směrem ke komoře, „neznamená nic v tomto domě. Když na vás někdy mluví, Áltonene, buďte, jako, byste neslyšel. Neznamená to nic, vůbec nic. Ať chce, slibuje nebo

hrozí cokoli, dělejte, jako když ho neslyšíte. Tak to bude nejlépe.“

Chladně, opravdově, neuhýbajíc zrakem stála s rukama zkříženýma v klíně. Áltonen odvrátil oči.

„Je dobře,“ řekl tiše.

Toho večera jedli ve třech. Z komory nebylo slyšet nic. Dnes nebyl margarín na stole. Áltonen a starý hospodář mazali suchý chléb bílým sádlem a sypali naň sůl.

„To je pravý chléb sedláka,“ řekl spokojeně starý hospodář. Byl tím spokojenější, čím méně jídla bylo na stole. K zapití chleba měl jen krapet mléka. Byl též jediný z nich, který žehnal jídlo, položil žilnaté ruce křížem do rohu stolu před usednutím. Bylo vidět, že v mládí — desítiletí před novým světem — trpěl hlad a od té doby měl úctu k chlebu.

Ponenáhu si zvykl Áltonen považovat za svou práci naplnit džber vody ve světnici, nanosit dříví a starat se o chlév, když mu na to zbyl čas. Ještě nenastala namáhavá doba setí, ale co slyšel od starého hospodáře o semeni a co sám viděl ve špýcharu, to mu působilo těžké starosti.

O zahradě se již nemluvilo. Ale jednoho dne, když Áltonen zametal ve chlévě, přiběhl muž, bydlící v komoře, ke dveřím chléva, vstoupil opatrně, aby nešlápl na hnůj, a větví poklepal krávy po boku. Nedovedl začít hovor. Áltonen tiše odstrkával hromadu hnoje a slámy a zdálo se, že nepozoruje příchozího. Když došel k otvoru pro hnůj, stanul ten druhý těsně u něho a naléhavě se ptal, zároveň ponížene i hrubě:

„Máte kořalku, Áltonene?“

Áltonen dělal, jako když neslyší. Druhý ještě více přibližoval své měkké, v temnotě chléva modravé tváře a brada se mu třásla, když říkal:

„Přineste mi kořalku, až půjdete do mlékárny. Já vám dobře zaplatím.“

Áltonen otevřel dvířka na hnůj a pomalu vystrkával mokrý hnůj ven. Druhý tiskl ruce chabě do pěstí a řekl šeptem, tajně, ohlížeje se při tom, zda jej někdo neslyší:

„Příští týden dostanu peníze, mnoho peněz. Psal jsem do města. Přineste mi v sobotu kořalku, dostanete sto marek — můžete dostat dvě stě marek, Áltonene.“

Vidle se třásl Áltonenovi v ruce, náhle jimi mrštil vši silou do kouta a zaklel:

„Prokleté krysy!“

Druhý uskočil a vyšel ven. Tam teprve pochopil a koktal třesa rukama i hlavou:

„Tak vy krysy?“

Pak náhle udeřil větví nejbližší krávu po hřbetě, takže kráva vyskočila chrastíc řetězem a vyběhla ze dveří. Áltonen nejprve vytáhl vidle ze stěny, prohlédl zamračeně jejich ulomenou špici a pak šel ke krávě a pohladil ji po hřbetě. Kráva se třásla. Muž cítil, že také jeho ruka se třese.

III

Ledy roztály, země se lehce zazelenala, modrozelené borovice na skále začaly žít. Starý hospodář vesloval večer na jezeře ve člunu s plochým dnem. Pustil sítě do potoka, tam, kde vytékal z jezera a běžel syče po skalní stěně jako malý vodopád. Na konci léta potok prý úplně vysychá. Teď nesl živou vodu podle lázní a jejich tmavých smrčků loučkou a klíčovím žitným polem.

Áltonen vezl právě hnůj jednoho jasného rána, když starý hospodář nesl na jívovém prutu tři dost velké štiky. Byla to jeho největší rybářská kořist až dosud, uvolnilo to jeho tvář a vložilo do ní malý záblesk úsměvu, utíral si kníry a zastavil se u Áltonena. Áltonen zastavil kobyly. On sám měl podivný pocit, jako by se tiše probouzel z dlouhého spánku a jako by vše okolo něho se stalo jasnějším, dostalo barvy a začalo žít.

Chtělo se mu osvobodit se od sebe, hledat v životě něco víc než dosud.

A to způsobilo, že rád poslouchal a rád také něco odpověděl.

Hubený starý muž pozdvihl štiky, aby je Áltonen viděl. Byly skoro černé všechny tři, byly to ryby z bahnitého dna a černé vody jezera. Největší z nich otvírala ještě dravčí tlamu s vyceněnými ostrými zoubky. Áltonenovi byly znamením, že dravý život se skrývá pod louhově měkkou vodou jezera, mrtvého jako zrcadlo.

„Máme zas čerstvý zákusek na několik dní,“ řekl zálibně.

Hleděl starci do vybledlých očí, vroubených zemitě šedým obočím, a cítil prudce, jako by zasažen bleskem, že ten cizí člověk se mu stává blízkým. Úcta jednoho k druhému je svedla dohromady přes velký rozdíl věku. Oba sloužili starostlivě této staré zemi, těmto chudým políčkům, kdysi dávno po prvé zoraným mezi hrozivými skalami. Ale teď bylo jasné ráno, den se usmíval a mohli se těšit na čerstvé jídlo. I stará kobyly zdvihla hlavu před těžkým nákladem hnoje a vyrazila táhlé zařehání.

„Říkej mi jenom Hermane,“ řekl starý, děláje, že prohlíží největší štiky. „A jak ty se jmenuješ?“

Áltonen chvíli váhal.

„Říkají mi Jonni.“

Chvíli stáli beze slova proti sobě. Vyhublý dlouhý starý muž se záplatovaným kabátem na širokých ramenou držel v ruce černé štiky, visící na prutu. A Áltonen, také on hubený, ale rovně rostlý pracovník, úzký v bocích a silný v prsou, opíral se pohupuje se o vůz, s opratěmi v rukou.

„Letos nedostanou pole dost hnoje,“ řekl Áltonen.

Oba pohlédli na malé úseky pole na svahu, mírně se zdvíhajícím, na nichž tu a tam byla hromádka hnoje.

„I semeno je slabé,“ řekl Herman-hospodář.

Áltonen by se byl rád zeptal, kde se vzala ta neviditelná stěna, která se vždy zdvihla, když se mělo něco koupit, třeba to bylo sebe důležitější. Ale nebylo jeho věcí se vyptávat. Jeho věcí bylo pracovat tak dobře, jak dovedl, s těmi prostředky, které mu byly k dispozici.

„Umělého hnojiva by bylo přece třeba,“ začal, ale nedokončil větu.

„Kostní moučky přijde několik pytlů,“ řekl Herman-hospodář. „A to ostatní — to musí udělat deště a větry. Vždyť někdy zemi nepomáhá ani největší námaha. Žili jsme už dříve, dokud nebyly školy a agronomové. Dá i chudá země, chce-li dáti. A všechna lidská moudrost je tu jako foukání do větru.“

Zase dlouho stáli tiše v jasném svitu dne. Na břízách na dvoře svítily fialové pupeny. Pták zpíval vysoko ve vzduchu drsnou píseň radosti.

„Jste už asi dlouho v tomto domě, Hermane,“ řekl Áltonen.

„A přece jsem tu nebyl celý život,“ vyprávěl pomalu stařec. „My jsme taková roztoulaná rodina. Já jsem tu jeden z posledních. Ostatní, kteří zbyli, odešli do města. V mládí jsem zbrousil daleké kraje, jako ševcovský tovaryš jsem byl i v Ingrii a nějakou

dobu jsem byl také námořníkem. Pak jsem se vrátil a strýce Jose jednou ranila mrtvice, když hledal koně. Ukážu ti jednou místo, kde jsme ho našli. Byl to jinak dobrý pracovník, ale srdce se mu snadno unavilo.“

„A tamti?“ nemohl se Áltonen nezeptati kývnuv hlavou k domu.

Stín zahnal úsměv s tváře starého muže. Chvilí váhal, pak řekl pomalu, jako by vážil pečlivě každé slovo:

„Bydlí tady v domě teprv třetí rok. Před nimi byl tu i cizí hospodář. Já se nikdy nestaral, komu to patří, jen když dostanu chleba a komůrku. Na těžkou práci už nejsem, i setí musím nechat za půl dne, jak mne začne trápit dech.“

„To oni přišli z města?“ ptal se Áltonen. Ale hospodář Herman neodpověděl přímo.

„On, tenhleten Alfred je po matce příbuzný s naší rodinou. Říkali mu pane inženýre, snad je opravdu nějaký inženýr. Pamatuji se, co se vyprávělo o jeho dědečkovi. Jeho žena s dítětem utekla tehdy sem a zemřela tady. Ten opilec přišel na pohřební hostinu. Rakev byla ještě otevřena a má matka jej přistihla, jak tajně stahuje snubní prsten mrtvé s prstu. Ten člověk se pak ztratil někde v Rusku a nebylo o něm nic slyšet. Jen své potomky nechal tady jako dědictví a mezi nimi tohoto Alfreda.“

Hospodář Herman hleděl při řeči na jezero. Byl to nepřístupný starý muž a Áltonen tušil, že se již stydí, že mluvil příliš mnoho.

„Hle, jak den krásně začíná,“ řekl Áltonen a trhl opratěmi. Hospodář Herman odešel se svými šti-kami do světnice.

*

Čím více pokračovalo jaro, tím neklidnějším se stával muž bydlící v komoře. Chodil teď do práce, rozvážel hnůj, vykopával pařezy na rovině, kterou, jak se chlubil, sám vyklučil, a proklínal, že nemají kapsle na pařezy. Do práce se hnal zuřivě; Áltonen nikdy neviděl, že by se přizpůsobil klidné, tiché práci rolníkově. Jak se dal do práce, dovedl se dřít několik hodin, až se mu pot lil s čela i krku, i košili si svlékl, pak náhle nechal všeho a natáhl se na stráni. Když se mu při práci zlomilo topůrko anebo ostřím narazil na skrytý kámen, proklínal nevhodné nástroje a házel kamením a větvemi po slepicích, které byly puštěny ze dvora.

Navečer chodil kolem dvora, prohlížel špižírnu, stodolu a kůlny, desetkrát za večer přišel ke studni, aby se napil vody, a sedal k sušárně, hledě upřeně k vesnici. Jedné noci se Áltonen probudil hovorem v komoře a vrzáním dveří. Zdvihl se opřen o lokty a celé tělo mu ztuhlo, srdce mu začalo tlouci prudkými, těžkými údery. Muž se dral ven ze své komory, bil a kopal do dveří a proklínal, ale nepřiliš nahlas, nechtěje probudit ostatní. Áltonen slyšel, že žena vstává z lůžka a mluví něco skrze dveře. Co říkala, nerozeznával. Pak náhle bylo slyšet vrznutí z komůrky. Hospodář Herman zatloukl

pěstí na stěnu a vykřikl, až to bylo slyšet do světnice:

„Ticho tam, nebo tam přijdu s polenem.“

Všechno najednou ztichlo. Áltonen ještě nějakou chvíli bděl s napjatým sluchem, ale pak ponenáhlu usínal. Co je mu do toho všeho, snažil se přesvědčit sama sebe. Jeho pomoci nikdo neřádá ani nepotřebuje. Přece však temně, lekaje se vlastní myšlenky, cítil, že má s tím něco společného. To říkaly těžké údery polekaného srdce.

Žena byla neklidná v těch dnech. Bylo to vidět z jejích třesoucích se rukou, z jejích očí, v nichž bylo tušení něčeho zlého, z její únavy, z její modlitby o pomoc. Nebylo však možno se k ní přiblížiti, cizinec jí nemohl pomoci. I obyčejné slovo způsobilo, že celé její tělo ztuhlo a ona zdvihla oči k chladnému, tvrdému pohledu. Něco teplého a hořkého se hnulo v Áltonenově mysli, když po večeri hleděl tajně s lavice na svou podivnou zaměstnavatelku. On, Áltonen, také trpěl, třeba po dlouhé dny se učil myslit na něco jiného, také on probděl noci a protruchlil dny a ve své trýzni často myslil na násilí, ba na vraždu. A proto by byl rád pomohl, kdyby dovedl. Ale tato žena nemilosrdně chtěla být sama.

Hovořili o nejdůležitějších věcech ve statku. Pole byla zorána a zválcována, čekala na semeno. Chudá, unavená pole čekala netrpělivě na semeno. Stará země čekala na semeno a déšť a vítr. Ale ječmen, ponechaný na semeno, nechce klíčit a není čistý; musí se zasít nějaká píce, aby vedle ožrané louky bylo ještě něco ke krmení, jinak by se z mlé-

ka nedal čekat žádný výdělek, také zeleniny by bylo třeba na píci a na prodej. Ale žena jen potřásla hlavou a v její bytosti bylo při vši pýše a tvrdosti něco bezmocného a zároveň beznadějného, že Áltonen konečně pochopil.

„No, ano, všechno jde, když se chce,“ řekl, pokoušeje se vložit do svého hlasu naději, již necítil.

Tu žena na něho pohlédla a Áltonenovi se zdálo, že její pohled měkne. Ale neusmívala se, ještě ani jednou Áltonen neviděl, že by se usmála. Byl to truchlivý dům. Černá voda jezera, strmé skály, stará pole pod nimi, stará bílá kobyla ve stáji, na tom všem bylo něco, co vraždilo úsměv a temnilo záři jarních dnů.

A přece nebe tu bylo vysoké, když jsi na ně hleděl se zápraží, vyšší než dole ve vesnici, vyšší než v městě, vyšší také než v kolonii domků kolem továrny, kde rostly jen borovice. Ten obraz se vynořil Áltonenovi jednou před očima, ale on naň nechtěl vzpomínat. Ten obraz již nebolel. Jako by z něho již něco chybělo anebo se stalo neznatelným. Byl ještě v něm, to Áltonen cítil, ale časem se z něho dostane. Tak je to dobře.

Přece se trochu jasnilo. Řezník si přijel na voze pro tele a měsíční vyúčtování v mlékárně stačilo na denní výživu. Z konsumu byla objednána nejnnutnější semena a hospodář Herman prohlížel kalendář, hledaje podle znamení měsíce správný čas k setí.

„Ještě ne,“ řekl, když Áltonen byl již netrpělivý. Dny byly teplé, země se zelenala, pole čekala na

semeno. „Věř měsíci, lépe určuje klíčení a růst semene, než všechny knihy a agronomové.“

Áltonen se tomu nejdřív musil usmívat. Pak se mu začalo zdát, že továrna a knihy a město a moudrost universit a radio a auta na silnici jsou přece jen něco neskutečného a pomíjějícího vedle země. Vyhublý starý muž, jehož žilnatá ruka převracela listy špinavého kalendáře, byl náhle v jeho očích pln tajné moudrosti, vědomostí o zemi, měsíci a slunci, před níž tuhl povýšený úsměv. Co určuje cesty vodních žil v prsou země, co dává život do tvrdého semene? Áltonen to nevěděl, ale bylo mu, jako by hospodář Herman něco o tom znal. Byl blíže zemi než člověk, přišlý z továrny.

Pak jednoho dne muž, který bydlel v komoře, zmizel. Když se Áltonen večer vracel s pole, vyšla mu žena vstříc. Přišla rychle, s rukama zdviženýma, její hlas byl zcela jiný než obyčejně, ostrý rozčilením. Závora sebevlády se v ní zlomila.

„Áltonene, viděl jste ho?“

Mluvíce o muži, bydlícím v komoře, nikdy jej nejmenovali. Říkali jen „on“ nebo „ten tam“ s pokynutím ke komoře. Žena přišla z vesnice z krámu. Byla pryč sotva hodinu. Byla prostovlasá.

„Neviděl jsem ho celý den,“ odpověděl Áltonen a hleděl opravdově, s porozuměním k ženě. Pochopil, že se mělo státi něco zlého a nechtěl se zbytečně vyptávat.

Starý hospodář přišel z kůlny, ještě se sekyrou v ruce. Ani on se neptal na nic, šel jen rovnou do-ynitř. Po chvíli váhání jej Áltonen následoval. Žena zůstala na dvoře křečovitě tisknouc ruce.

Šli do komory, starý hospodář napřed, za ním Áltonen. Dveře komory byly otevřeny, železný pás na zámku byl z vnitřku utržen, takže zlomené dřevo bíle svítilo vedle nátěru. V ženině pokoji byl stejně rozbit truhlík. Zůstal z polovice otevřený, papíry byly neporušeny, ale krabice, kde žena měla peníze, byla prázdná. Naposled ji měla v ruce, když byl u nich řezník.

Tvář starého hospodáře byla tvrdá a uzavřená. Zcela tiše řekl:

„Nějak se mu podařilo schovat do komory dláto a kladivo a počkal si na příhodnou chvíli. Už včera jsem se dohadoval, kam zmizelo kladivo, ale myslil jsem, že tys je potřeboval. No dobře, nedá se nic dělat.“

Mluvil tiše s nehybnou tváří, ale žilnatá ruka, držící sekyru, se třásla. Zdálo se, že schválně zapomněl sekyru v ruce. Bylo to příjemné tisknout v ruce něco tvrdého a známého, když se mysl bouřila. Áltonen cítil, že mu srdce zase tluče těžkými, bolestnými údery.

„Vrátí se?“ ptal se tichým hlasem, jako by temně doufal, že neviditelná hrůza již odvrátí ruku od domu.

„Co by se mu mohlo stát,“ řekl ostře stařec a obrátil se do světnice.

Áltonen šel do chléva poklízet a na dvoře minul ženu, nepohlédnuv na ni. Ale slyšel ženin hluboký, třesoucí se vzdech. Bylo to horší než vzlyk, horší než osvobozující pláč. Áltonen cítil — člověk, člověk jako on, bojuje zde na dvoře, tichnoucím k večeru, o svou duši. Nezkrotná pýcha, trpká zášť,

zvláštní, nepodkupný pocit povinnosti bojovaly proti tomu, co v ní mohlo být ještě měkkého, slabého a ženského. A proto bylo lépe, aby cizinec šel pryč, skryl se ve chlévě mezi teplé, těžce oddychující krávy. Příliš trpké bylo už i to, že on, cizinec, se stal svědkem chvíle ponížení, oklamání, slabosti.

Na chvíli Áltonena napadlo běžeti přímo přes skály na zastávku nebo na silnici, kde jezdí autobusy. Ale to bylo zbytečné, to věděl. Potřeboval něco učinit. Nebylo nic trpčího, než vidět tu ženu s rukama svěšenýma, vidět ji, jak chabě potřásá hlavou a jak zavírá oči, aby skryla svůj pohled. Áltonen zůstal ve chlévě až do tmy, nerozsvítiv světlo, a teprve potom šel váhavě do světnice. Z okna světnice svítilo světlo, chudá večere ležela na neprostřeném stole, vše bylo jako dříve. Jedli ve třech. Nikdo neřekl ani slova. Druhého dne starý hospodář opravil zámek komory a přibíl tam důkladný železný plát.

Třetího dne přišel řezník znova a odvedl jalovici. Byla přivázána dozadu k vozu a šla z domu nerada a trpce bučíc. Objednané semeno se musilo v konsumu zaplatit. Na dluh se v tomto domě nebralo nic, to Áltonen už viděl.

„Nebyla by z ní pořádná kráva,“ řekla žena Áltonenovi hledíc na něho chladněma, tvrdýma očima. „Zůstala by slabá.“ Oba věděli dobře, že to není pravda, ale Áltonen neodpověděl nic, sňal žlab, který teď byl zbytečný, a šel z chléva.

Nastal týden pilné práce, sel se jarní oves a ječmen. Secí stroj neměli, Herman chodil stejnoměr-

nými kroky po polích s hrncem na semena u pasu. V těch dnech nikdo z nich nepromluvil mnoho. Jako by se v čase setí ztratila všechna radost a radostné očekávání.

Jiné očekávání teď trápilo všechny tři. Ale o tom se nemluvalo.

Nastal den, kdy žena šla pro Áltonena na pole. Byl to smutný den, váł štiplavý severní vítr a vlnila se černá hladina jezera. Žena se blížila přes pole nezrychlujíc krok. Áltonen zastavil koně uprostřed brázdy a čekal. Něco takového se dříve nestalo, zlá předtucha mu tiskla hrud. Stáli proti sobě na poli větrem šlehaném a hleděli do očí jeden druhému. Žena měla hlavu vztyčenou, ale ty kroky ponížení byly jí dobře známy z oněch chvil, kdy její vlastní síla nestačila. Viděla teď jen člověka, který ji mohl zachránit, ne čeledína, ani zaměstnance, ale muže, kterému věří, který se nikdy zbytečně nevyptával a jehož pouhá přítomnost jí byla neviditelnou pomocí.

Áltonen hleděl na ni, zapomínaje na chvíli na pluh, na pole i na minulý život. Žena stála před ním zpřímá, se světlými vlasy sčesanými z čela, s tváří ošlehanou větrem. Bluza u krku byla rozhalena, takže bílá kůže svítila pod hnědým krkem. Byla to statná, silná žena, byla při všem smutku v Áltonenových očích krásná ve své pýše a nepoddané vůli. Tato žena jej volala a vše, co v něm bylo mužem, zapomínajícím na sebe a obětavým, odpovědělo na toto volání, nežádajíc pro sebe nic, neprosíc o přátelství nebo dobré slovo.

„Mohl byste, Áltonene, jít se starým Hermanem

do vsi pro mého muže? Vypravují, že je tam. On — on je — můj muž.“

Hospodář Herman čekal už na dvoře. Měl na sobě černý kabát a na hlavě černý klobouk. Když žena odešla do světnice, řekl Áltonenovi:

„Poslali k nám děvče se zprávou, že mužští pili po celou noc v sušárně na Ylätalo. Alfred přinesl kořalku z města. Je tam pár nádeníků a hospodář z Ylätalo, kterého by chtěla hospodyně odtamtud dostat. Proto nám dala vědět. Budou se asi bránit, jsou všichni důkladně opilí.“

Áltonen sáhl k pasu, ale starý muž jej varoval:

„Zahod' ten nůž od pasu. Raději si vezmi tyč z plotu. Já mám tady pod kabátem karabáč.“

Starý Herman rozhrnul kabát a ukázal starobylý karabáč. Così jako úsměv přelétlo přes jeho přísnou tvář, když pokračoval:

„S tímhle jsem se naučil zacházet na moři a třeba jsem už starý chlap, dlouho to trvá, než zdvihnu střevíce k nebi.“

Šli vedle sebe po cestě k vesnici, a když došli tak daleko, že je nebylo vidět ze statku, oba nevědomky zrychlili krok. Stařec vzdychl a na jeho tváři se ukázala červeň. Jako by se v jeho očích objevil zápal mladých dob. Trapné čekání minulo, byl čas k činu. Také Áltonena ovládl povznášející pocit, když konečně z dlouhé temnoty váhání a marných myšlenek vstoupil do světla činů. Teď už bylo všechno jasné — toho muže musejí dovést domů, protože žena je o to prosila, a Áltonen byl hotov srazit každého, kdo by se postavil tomu rozkazu na odpor.

Přešli s cesty na silnici, němě, stejnoměrným krokem, ale plece a nepohnuté tváře dýchaly hrozbou činu. Cizí tváře hleděly na ně za okny vesnice a zase se odvrátily. Konečně měli před sebou sušárnu a vedle ní několik starých žen, hovořících mezi sebou a hledících k sušárně. Když viděly, že Áltonen a Herman přicházejí, zmizely rychle do domu.

Ze sušárny bylo slyšet prozpěvování opilců. Hrál se tu v karty a pilo se podle všech pravidel. Herman přistoupil k nízkým dveřím, nahlédl dovnitř a řekl ostře:

„Pojď ven, Alfrede!“

Hlasý náhle zmlkly. Chvilí nebylo slyšet ze sušárny vůbec nic.

„Tak půjdeš domů, Alfrede!“ řekl starý Herman a Áltonen mohl pozorovat v jeho hlase zrovna úmyslné dráždění. Což o to, i on měl touhu bít. Ta touha se ukládala v jeho ramenu po dlouhé dny a týdny. Byly chvíle, kdy mu dělalo dobře, že může tlouci, a tvrdě. Bylo mu lhostejné, koho tluče. Ať je to nádeník nebo opilý hospodář nebo — krysa, které jedna žena říká „muž“.

„Který čert se to tam rozkřikuje?“ Ve dveřích se ukázala potřísněná tvář a spleené vlasy. Oči byly zarudlé.

Starý Herman ustoupil jako polekán k Áltonenovi. Do sušárny se nevyplatilo jít, mělo-li se bojovat na otevřeném místě.

„Pojďte se, chlapci, podívat!“ křičel jeden z nádeníků, klopýtł nepevnými nohama o práh a upadl. Bylo slyšet, že hospodář zdržuje ostatní

v sušárně, ale brzy byli venku všichni čtyři. Nenávist, chladná jako ocel, utvrdila Áltonenovo tělo.

Stál tu muž s tváří i se rty zamodralými, s očima hloupě vodnatými, potahuje stále svaly ve tváři. Byl bez čepice, nohy měl bosé a špinavé, kabát neměl, jeden rukáv košile byl roztržen, manžety byly černé špinou.

„Tak běž, Alfrede!“ řekl znova starý Herman. A na chvíli se zdálo, že na toto vyzvání odpoví pocit poddanství, vrostlý do tohoto muže za dlouhá léta; mužova záda se shrbila jako záda psa, modré tváře ještě více zbledly a muž udělal již krok, aby poslechl příkazu. Tu jeden z nádeníků jej chytil za ruku, přitiskl mu ji k obličejí a táhl jej zpátky ke stěně.

„Co ty jsi za zajíce! Není naspěch. Nejdříve se vyrovnají dluhy!“

„Co vy lezete do mé sušárny,“ pokusil se říci hospodář Áltonenovi s tváří rudou kořalkou a námahou. Hospodáře Hermana ovšem znal, ale dělal, že ho nezná.

„Tady Alfreda dovedeme domů. Víte, Ylitalo, oč jde,“ řekl klidně Herman a rozepjal knoflík kabátu.

„On se sám o sebe dovede postarat,“ řekl jeden z nádeníků chystaje se k boji a postoupil kupředu.

„Ano, k čertu, já se o sebe postarám, čeledíni ať jdou k čertu,“ řekl Alfred, i on pokoušeje se dodat si pevného výrazu.

„Hospodyně se bojí sama,“ řekl nádeník, který první vyšel a propukl v smích.

Tu Áltonen udeřil, nejprve levou pěstí do prsou na bránci, a pak když nádeník, náhle zblednuv se

zapotácel, pravou pěstí do brady, takže silná šíje zapraskala a muž letěl zpět ke stěně a složil se na zem lapaje po dechu. Hospodář se dal náhle na cestu na dvůr a snažil se ze vší síly, aby to nevypadalo, jako když utíká. Muž, kterého jmenovali Alfred, se začal třásti, ale druhý nádeník vyskočil, vytáhl nůž z pochvy a užuž se napřáhoval. Starý hospodář však vytáhl karabáč a udeřil jím do ruky, držící nůž, ten odlétl a opilec upadl na tvář. Áltonen si stoupl na nůž a tiše stál a vyčkával.

Tu Alfred začal mávat rukama a začal vyrážet táhlý, nesmyslný křik. Byl strachem bez sebe a běhal sem tam. Třásl se na celém těle a z modrých, propadlých rtů mu tekly sliny. Všichni se obrátili a hleděli na něho, i nádeník se zdvihl a zapomínal na boj i na nůž.

„Co se mu to stalo?“ divil se.

„Hubu zavřít a domů!“ křičel starý Herman s rudou tváří. Styděl se hrozně za toho řvoucího a svíjejícího se muže uprostřed vesnice. Když křik nepřestával, hvízdal mu karabáčem kolem uší. Tu se zvířecky křičící muž vrhl na zem, kopal a hrabal kolem sebe nohama a pěna mu šla od úst. Křičel teď bez přestání ostrým, vyjícím řevem, který vy-
padal jako nárek ženy ve smrtelných úzkostech.

„U čerta!“ volal vyjevený nádeník. Byl už z poloviny střízlivý a ten zběsilý, zvířecí řev mu šel na nervy.

Starý Herman převrátil muže na břicho a stočil mu roztřesené ruce na záda.

„Strč mu nějaký hadr do úst,“ řekl Áltonenovi, „a vy dojděte pro trochu vody, snad to vytí pře-

stane!“ Nádeník chvíli váhal, ale pak šel, jak mu poručili. Áltonen vzal špinavý kus hadru a s odpo-
rem jej vecpal do špinavé otevřené tlamy. Muž házel hlavou a pokoušel se jej kousnout. Zarudlé oči se hloupě kroutily. Ječení pominulo, ale z krku se ozývalo hrozné, nepřírozené chrčení. Tvář v okamžiku zmodrala.

„Zadusí se,“ bál se Áltonen.

„Ale pojdte,“ řekl chladně Herman, obračeje ruce kroutícího se muže za záda.

Nádeník se vrátil od studny s vědrem. Druhý, který ležel zhroutil u zdi sušárny, namáhavě se probíral a vstával a pak rychle zmizel v sušárně. Chrčení sláblo, muž třesoucí se v Hermanových rukou už téměř ztrácel vědomí.

Když přišel nádeník s vědrem, Herman pustil mužovy ruce, vyrval mu z úst špinavý hadr a vchrstl všechn obsah vědra do hekající fialové tváře. Hekání okamžitě přestalo. Bylo úplné ticho. Pak zdvihl muž postříkané ruce a tupě si otíral ústa a tvář.

Nádeník, kterému Áltonen natloukl, se zase ukázal a zůstal sedět ve dveřích sušárny se spuštěnými nohama. Měl v ruce přeraženou láhev od kořalky, ukázal ji Áltonenovi a řekl s urážlivou zdvořilostí, zatím co si třel bradu:

„Pojd se napít. Je to čertova voda!“

Áltonen jen zavrtěl hlavou nehledě na něho.

Kabát ani klobouk nebyly k nalezení. Mužovy boty si vstrčil jeden z nádeníků do rance, tvrdě, že je vyhrál v kartách, ale vydal je — třeba nerad — zpátky. Pak zase šli vesnicí mezi domy, starý Her-

man a Áltonen, vlekouce mezi sebou klopýtajícího muže bez kabátu. Nehleděli kolem sebe a nemluvili spolu. Na šedých spáncích starcových svítily červené skvrny hanby, ale jeho shrbená záda se narovнала, jak dovedla, a on kráčel se vztyčenou hlavou.

Když přišli na boční stezku, opilec se vrhl na zem, sedl si a začal naříkat a bědovat, že už nemůže jít, že mu nohy neslouží. Herman jej zdvihl za krk, kopl jej a mrštil jím kupředu. Muž upadl na tvář a narazil si nos. Začal plakat, slzy, tekoucí mu po opuchlých tvářích, mísily se s krví, která mu prýštila z nosu. Áltonen se odvrátil, když starý Herman tloukl muže karabáčem. Pak šli zas všichni tři dále.

Na dvoře nebylo nikoho vidět, když došli. Starý Herman byl unaven a těžce oddychoval. Nevedl muže dovnitř, ale dotáhl jej k lázni. Tam se již hřála voda a na lavici bylo připraveno čisté prádlo. Muž se nechal svléknout do naha, Herman hodil do kouta jeho dřívější šaty, potřísněné špínou, natáhl jej a třel jej kartáčem, nedbaje jeho slz ani vzdechů. Nakonec ho polil studenou vodou a poručil mu, aby se osušil a oblékl do čistého prádla. Zatím si sedl na patník u lázní, aby si oddechl.

Těžce oddychoval a Áltonen, sedě vedle něho, jasně slyšel šumění starých plic. Neřekli si ani slova, až konečně pro sebe nařikající a chladem se třesoucí muž vyšel z lázně a šel do světnice. Oba šli za ním.

Žena dala na stůl jídlo. Muž se pokorně usadil k jídlu; ještě několikrát těžce vzdychl a občas se

chytit bolestivě za nos, chtěje tak vzbuditi lítost. Čelisti žvýkaly chleba, ale hrdlo nemohlo nic spolknout. Po celý čas hleděla na něj žena od krbu očima tvrdýma jak modré kameny. Konečně muž nechal pokusů o jídlo, vstal a šel do komory. Žena šla za ním. Áltonen sledoval její oči, byl to mrtvý, beznadějný pohled. Cítil, že jeho tváře pomalu žhnou a rudnou, a nevědomky svíral ruce do pěstí. Bolelo to, kotník na jedné ruce byl odřený a oteklý. Bil tvrdě, ale teď nebylo koho bít.

„Rok byl v nemocnici,“ řekl starý Herman nízkým hlasem. „Pak jej propustili — prý vyléčeného. Měli kdysi v městě krásný byt — piano a křesla a bůhvíco ještě, když jsem k nim jednou přišel do kuchyně. Z toho všeho nic nezbylo, když sem přišli. Paní zdědila hodně peněz. Aspoň tehle statek mohli koupit, když lékaři řekli, že venkovský život udělá Alfredovi dobře. Jako by se mohlo vyléčit něco, co město jednou sežralo. Jak jsi to viděl.“

„Musí být v té ženě síly, že dovede být s takovýmhle,“ řekl Áltonen. Slova se mu těžce prodírala z úst a tlačila v hrdle.

„Jakživa nedojila krávy, nevěděla, co je to dojačka, když sem přišla,“ řekl Herman polohlasně. „S počátku tu byla děvečka, ale to nešlo, to si dovedeš představit; od té doby se starala o domek sama. Je to silná žena, ani já nedovedu někdy uhodnout, co si myslí, třeba už na třetí rok bydlíme pod jednou střechou a říká mi strýče. Jiná už by dávno tím vším praštila.“

Temnota vstoupila do světnice. Byl čas napojit koně a dát stáj do pořádku. Áltonen se ještě za-

stával u dveří a tma přikryla jeho tvář, když se váhavě ptal něco, co znělo podivně z úst čeledína:

„Asi se hodně — mají rádi!“

Stařec hleděl před sebe unaven dnem, v očích klid stáří. Tiše řekl:

„Nebožtík Jóse mi jednou řekl, že lidi k sobě váže pevněji nenávisť než láska.“

Áltonen byl už ve dveřích, přešel dvůr ke stáji. Vítr ustával. Mezi mraky se ukázala světlá hvězda. Těžká vůně zasetého pole se nesla ztichlým večerem.

IV

Tak přišlo těch několik až do duše pálících dnů, kdy muž, spící v komoře, spálený kořalkou na troud, nešťastný, zbytečný muž se prodíral zpátky do života. Nejprve spal, vzdychaje, skoro celý den, pak zneklidněl, hleděl lesklýma očima před sebe v posteli, kousal si nehty až do krve, chytal se rukou za srdce, děse se smrti, a sedal si na kraj postele. Báł se. Báł se stěn i okna, země za oknem, báł se cizích hlasů, i hlasů, které nikdo neslyšel.

Žena ho ošetřovala, nosila mu jídlo, vyslyšela jeho prosby a žádosti, a strpěla, aby na ni po dlouhé chvíli hleděly ty tlusté, třesoucí se tváře. Muž se třásl, kolena se mu chvěla, když vstal, tu aby pohlédl z okna, tu aby vzal knihu z knihovny, aby se mohl přitřítí stále blíže a blíže. Plazil se na kolenu po zemi, svíjel se a žebřal. Začal se vzpamatořovat, každé místečko na kůži jej pálilo, každá žilka v těle hořela, každý drobný nerv se třásl netřpělivostí.